

L'Any Estellés o la ruptura d'un llarg silenci

Juli Capilla

La declaració de l'Any Estellés a instàncies de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua mereix una anàlisi profunda i assossegada. Un fet aparentment intranscendent, i fins i tot rutinari, com aquest –sobretot, si tenim en compte el relatiu ressò que solen tenir aquesta mena de commemoracions literàries– ha suposat un punt d'inflexió de certa projecció social al País Valencià, almenys en alguns àmbits. I és que cal subratllar que l'Any Estellés que encara celebrem constitueix una fita de superació de vells conflictes de caire polític que havien silenciats vergonyosament –durant dècades!– la veu del «poeta valencià més important des d'Ausiàs March», segons resa el tòpic que un altre prohoms valencià, també silenciats, atribuïa a l'homenot de Burjassot.

HISTÒRIA D'UNA ABERRACIÓ

Aquest silenci ha estat, però, esbiaixat, parcial, partidista. Perquè la veu del poeta ha estat omnipresent entre nosaltres des de fa dècades, si més no des que es produí l'anomenat «boom Estellés», ja a primeries dels anys setanta, quan 314 n'encetà la publicació de l'Obra Completa i van veure la llum altres llibres seus que havien romàs en el calaix, a l'espera d'una conjuntura favorable. Des de llavors, una part de la societat valenciana es va declarar amant de tota la vida del poeta. I, com més anys han passat, més adhesions i més lectors s'hi han anat acumulant, al voltant d'aquest grafòman insigne que va ser Vicent Andrés Estellés.

Fins al moment, doncs, hi ha hagut almenys una meitat del poble valencià *addicta* als seus versos, mentre que l'altra part de la taronja es mostrava més aviat hostil a la seua figura, i era a partir d'aquest axioma incontestable que renunciava a llegir-lo. Aquesta animadversió –o indiferència– per part dels sectors més conservadors de la societat valenciana s'ha vist alterada ara per la declaració de l'Any Estellés. Una declaració –no ho oblidem– sorgida d'una institució acadèmica que pertany al govern de torn, o que en depèn en gran mesura, com

Juli Capilla (València, 1970) és escriptor i professor de valencià en un institut. Ha publicat les novel·les *L'home de Melbourne* i *Tabarca. Aventura per la Mediterrània*, a més de quatre poemaris i diversos llibres de divulgació de la literatura. És autor de dues antologies sobre Vicent Andrés Estellés: *Vicent Andrés Estellés. Antologia poètica* (Bromera, 2008) i *La vida contada a un nen del veïnat* (Andana Editorial, 2012). És director de la revista literària *L'Aiguadolç*.

és l'AVL. És un fet sense precedents, almenys de la Transició ençà, que trenca una llança a favor de l'entesa i de la democràcia, i del *trellat* que hauria de presidir les relacions entre els valencians, dels *uns* amb els *altres*. (Menció a banda es mereix el tarannà que ha anat adquirint els darrers anys l'ens normatiu valencià, ara amb un Ramon Ferrer al capdavant que es va entrevistar l'any passat amb el president de l'Institut Ramon Llull, Vicenç Villatoro, i amb qui fins i tot va arribar a signar uns quants acords de col·laboració entre les dues entitats, entre els quals n'hi ha un de traducció de les obres d'escriptors de l'any, com ara Estellés, a altres llengües. Però això són ja figures d'un altre paner.)¹

Val a dir que aquest punt i a banda de què parlem, aquest canvi en la recepció o el reconeixement d'una figura d'alta volada, com és el cas del poeta de qui ara tractem, ha estat difícil, i a contracor, com ho palesa el fet que el partit que governa en majoria a les Corts Valencianes s'haja manifestat en contra de declarar Any Estellés el 2013, tot argüint que «existeixen altres personatges il·lustres que mereixerien amb major motiu una dedicació oficial d'any, per part del Consell».² Aquesta actitud contrasta amb la que es va prendre unes poques setmanes després al Congrés de Diputats de Madrid, en ser acceptada per unanimitat, inclòs el PP, una proposició no de llei del diputat i secretari general del PSPV-PSOE, Ximo Puig, perquè el govern espanyol reconega la trajectòria del poeta de Burjassot, i perquè en difonga l'obra arreu del món. Una proposta un punt ingènua que és ben segur que caurà en el buit de les bones intencions: no crec que a l'Instituto Cervantes es prenguen massa seriosament l'acord de la cambra espanyola, ni tan sols tindran en compte l'o-

bra del poeta. El gest, però, és lloable; si més no, positiu, i estableix un precedent que aplanarà el camí per a futures declaracions que beneficïen altres lletraferits nostres.

Aquesta aprovació al Congrés dels Diputats, per unanimitat, que insta el govern de Madrid a promoure un poeta valencià, i, sobretot, la declaració de l'Any Estellés per part de l'AVL, contrasten amb l'hostilitat radical envers el mateix Estellés que es respirava a les acaballes dels anys setanta, en plena Transició, quan es vivien els moments més crus de l'anomenada «Batalla de València». Cal recordar que l'any 1978 Estellés va ser guardonat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Aquell mateix any era cessat forçosament com a redactor en cap del diari en què havia treballat tota la vida, *Las Provincias*, principal atiador mediàtic del secessionisme lingüístic i de l'anticatalanisme. Han hagut de passar més de trenta anys per a capgirar un capteniment absurd i discriminatori, de caire xenòfob, i convertir-lo, almenys, en una actitud més assertiva i tolerant.

És veritat que darrerament hi ha hagut una sèrie de fets puntuals que demostren que la ira anticatalanista de caràcter xenòfob i radical no s'ha apaivagat del tot. Ens referim a la irrupció violenta d'alguns membres del GAV i d'Espanya 2000 a l'Ajuntament de Burjassot, en un acte commemoratiu dedicat al poeta, en què hi havia membres de l'AVL, com ara el mateix president, Ramon Ferrer, a qui van insultar, i a les reiterades amenaces que n'ha rebut l'alcalde, Jordi Sebastià. També a la declaració de desafecció i negativa a participar en els homenatges organitzats per l'AVL per part de la Junta de Govern de l'Ajuntament de Bolbaite, una petita localitat valenciana (pertanyent a la comarca castellanoparlant

de la Canal de Navarrés) de 1.500 habitants governada pel PP, perquè, segons el tinent d'alcalde, Joaquín Serrano, era «un catalanista a más no poder». I als diversos atemptats de caràcter vandàlic que ha rebut l'estàtua d'Estellés al seu mateix poble. Aquests fets, però, i no em cansaré de subratllar-ho, són puntuals. Més enllà del seu caràcter delictiu, i de la necessitat que les forces de seguretat i la justícia hi treballen com pertoca, no deixen de ser una anècdota, una nimietat insignificant esbombada massa vegades per la premsa sensacionalista, que magnifica uns fets residuals i de poca projecció social i significació política.

Vicent Andrés Estellés s'ha imposat pel seu propi pes. La dreta no en tenia un altre, d'escriptor homologable i mínimament decent, una veritable alternativa al poeta de Burjassot; i menys encara en valencià, perquè amb prou feines hi ha hagut escriptors en valencià de dretes de renom, vull dir, d'una certa solvència literària. (Cal dir també que, tradicionalment, els vertaders intel·lectuals valencians de talent conservador quasi sempre han preferit el castellà.) I els que en podrien haver fet el paper –Xavier Casp i Miquel Adlert, per exemple– paren antics i fa anys que es van decantar per una deriva lingüística absurda –i fins i tot esquizofrènica, amb canvis ortogràfics continus i insatisfactoris– que els ha perjudicat com a escriptors –i m'atreviria a dir que també com a persones– i, a les postres, els ha inhabilitat com a intel·lectuals a l'ús. Val a dir també que, per a la dreta, potser Estellés és el més digerible dels escriptors progressistes, especialment si se'n fa una lectura superficial.

Siga com siga, el gest de l'AVL és significatiu, per tal com contribuirà a guarir nafres que han romàs absurdament obertes

des de fa dècades. Les crostes trigaran a desaparèixer, però la curació és factible. I és que hom no pot concebre que un escriptor qualsevol siga menystingut per una part importantíssima de la societat valenciana per una causa merament ideològica; ben mirat, una anècdota, des del punt de vista estrictament literari. Ni tampoc és normal que aquesta mateixa facció de la societat valenciana renunciï a defensar la llengua amb què treballen una bona part dels nostres escriptors. Una llengua que parlen ells també, que haurien de fer seua –perquè és seua també!–, amb totes les conseqüències que se'n deriven, d'una assumptió tal.

LA MAGNITUD D'UN AUTOR INABASTABLE

Més enllà d'aquestes consideracions extraliteràries, quina és la veritable dimensió de l'obra de Vicent Andrés Estellés? Per què s'ha convertit en el poeta valencià per excel·lència, gairebé una icona per als valencians?

No fa gaire, en una taula redona sobre Estellés celebrada en el marc de la Fira del Llibre de València,³ dedicada precisament al poeta, Josep Palomero, vicepresident de l'AVL i comissari de l'exposició «Vicent Andrés Estellés. Cronista de records i esperances»,⁴ va dir que d'alguna manera Estellés és una invenció de Joan Fuster i Eliseu Climent. I tot seguit matisava l'asseveració tot dient que Estellés era, sobretot, la seua obra. No puc estar-hi més d'acord. L'obra d'Estellés, una part importantíssima almenys, explica la dimensió literària i pública que ha assolit entre els valencians. No obstant això, cal reconèixer que Joan Fuster i Eliseu Climent en van ser els impulsors. Dues personalitats que no podem menystenir, en ab-

solut, si volem sospesar i entendre el perquè de la grandesa d'Estellés.

Fuster, amb un pròleg entusiasta, inclòs en el primer volum de l'Obra Completa, *Recomane tenebres*, li feia de trampolí; millor encara, el catapultava envers la consagració com a poeta valencià nacional. (N'hi ha qui diu que el Joan Fuster poeta va ser decisor en l'estil Estellés, que la seua poesia, recollida pràcticament en la seua totalitat a *Set llibres de versos*, va influir de manera directa en l'obra poètica estellesiana.) Mentre que Eliseu Climent editor el projectava arreu del País Valencià, i encara més enllà, a Catalunya i a les Illes, on també és el poeta valencià més llegit i valorat. Tots dos, Fuster i Climent, doncs, han contribuït a homologar el nostre poeta a altres figures de la literatura catalana, a consolidar-lo dintre el cànon de les nostres lletres, en igualtat de condicions i situat tot just al costat de Foix, Espriu o Martí i Pol, posem per cas.

Però, fins a quin punt Estellés és un poeta tan important? És precisament ara que celebrem l'Any Estellés, amb motiu del 20è aniversari del seu traspàs, que cal revisar l'obra d'un poeta que ha cobrat una magnitud social que sobrepassa amb escreix l'àmbit estrictament literari. En aquesta mateixa direcció, hi apuntava l'article que Salvador Ortells Miralles va publicar al Quadern del diari *El País*, el 23 d'abril, intitulat molt càusticament i encertada «Vicent Andrés Estellés: moltes llums i algunes ombres». ⁵ En aquell article advertia: «no s'ha de perdre de vista que, sovint, els homenatges institucionals als escriptors esdevenen armes de doble tall, és a dir, si d'una banda els rescaten de l'oblit, de l'altra és habitual que en perpetuen tòpics gens ajustats a la realitat». I, encara, hi alertava a propòsit de la superficialitat i

l'oportunisme de l'administració valenciana, en el sentit que prou que s'abstindran d'encabir el poeta en el lloc que li pertoca: «Ens espera, doncs, un any d'homenatges merescudíssims al poeta, però també un any d'impostures dels polítics de torn que, de sobte, es declararan uns empedreïts lectors estellesians. Ens parlaran, per exemple, tal com ja ha fet la consellera de Cultura, de la "valenciania" d'Estellés, però aniran amb compte de no inserir aquesta "valenciania" dins de la història de la literatura catalana. En definitiva, faran ús de clixés banals, ens n'ofriran una lectura esbiaixada i, com de costum, defugiran adoptar una actitud honesta envers l'obra del poeta».

Tornem ara a l'asseveració del principi, al tòpic que va afermar els fonaments que han convertit Vicent Andrés Estellés en el poeta més llegit i estimat pels valencians. Perquè, paradoxalment, aquella nota «provisional i improvisada» de Fuster sobre la poesia d'Estellés esdevindria, anys a venir, el millor garant per a la seua posteritat, la base sobre la qual s'assenta la consideració de clàssic que li han dispensat els crítics i els historiadors de la literatura. Però, ¿per què aquesta afirmació tan rotunda, tan categòrica, tan incontestable de Fuster a propòsit d'Estellés? ¿Quines són les raons que expliquen la grandesa del poeta? Intentarem, breument, una explicació plausible.

Vicent Andrés Estellés és un poeta culte i, alhora, popular. Culte perquè connecta amb la millor tradició de la nostra literatura, ço és, amb els clàssics de la literatura catalana, que foren majoritàriament valencians: Roís de Corella, Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March, Joanot Martorell... A més a més, Estellés en fa una lectura autoritzada i actualitzada, d'aquests clàssics. Autoritzada perquè coneix –i entén– a la perfecció l'obra

d'aquests literats il·lustres. I actualitzada perquè ens els torna amb tota la força i la plenitud que tenien al segle XV. L'obra d'Estellés és plena de referències als clàssics medievals valencians. El joc paratextual i la intertextualitat són estratègies que fa servir per a enriquir la seua obra, per a afaiçonar-la amb els millors ornaments literaris, confeccionats a partir de préstecs procedents dels lletraferits que el precediren. Havíem oblidat els nostres autors del segle d'or valencià fins al punt que ja no sabíem llegir-los, ja no els enteníem. Gairebé quatre segles de decadència literària –que no lingüística– ens havien invalidat com a lectors en la llengua pròpia. Estellés contribueix a rehabilitar-nos com a lectors capaços. Gràcies a una operació aparentment senzilla, com és la que fa servir Estellés en la seua obra, cobren de sobte sentit, els nostres autors: els tornem a entendre i ens els fem de nou nostres, com ho havien estat en l'època daurada de les nostres lletres. Estellés, a base d'inserir petits fragments de les obres dels clàssics –citacions que encapçalen poemes, versos incrustats enmig dels propis, títols al·lusius o directament manllevats d'obres cabdals de la nostra literatura, personatges amb noms presos de la tradició grecollatina, etc.– ens els torna amb una naturalitat que tomba de tos. No era una operació fàcil, aquesta, i tanmateix, Estellés hi excel·leix amb gràcia, ho aconsegueix mitjançant aquesta estratagema d'inserir versos manllevats dins de la seua obra.

És un poeta culte també perquè els seus llibres ofereixen, ben sovint, diferents nivells de lectura. Això, de vegades, passa inadvertit, si no és que es tracta d'un lector expert o dotat amb una ment lúcida capaç de discernir els estrats de què es compon l'obra d'Estellés. Per exemple, el *Llibre de*

meravelles remet a un títol homònim d'un clàssic català medieval. En el poemari, com en l'obra de Ramon Llull, un gentil viatja pel món –la València de la postguerra– i es meravella –en el sentit medieval del terme, de sorprendre's i indignar-se– de les coses que hi veu: la fam, la por, el fred, el dolor, la mort, la repressió política, la misèria moral, la ignorància, etc. És un joc metafòric i al·legòric alhora que multiplica exponencialment les potencialitats i les connotacions semàntiques del poema; l'eixampla i l'enriqueix com no ho hauria estat d'una altra manera.

Estellés, però, no només s'abeura en els autors de l'època medieval, sinó també en d'altres no tan llunyans. Fins i tot, arriba a interpel·lar també els escriptors coetanis. Així, a banda dels clàssics medievals de la literatura catalana, hi identifiquem autors fonamentals de les *altres* literatures nacionals: l'espanyola, la francesa, l'anglesa, la italiana, la grecollatina... El *Mural del País Valencià*, posem per cas, es va concebre a imatge i semblança del *Canto General* de Pablo Neruda. Si el poeta xilè homenatja els pobles americans en el seu famós cant, Estellés canta les excel·lències del paisatge i el paisanatge de la seua petita pàtria. El *Mural* és això, un autèntic i despullat elogi del País Valencià. Hi són la gent que l'habita, la geografia, les comarques, els productes de la terra, la història i la llengua. Tot el que configura la idiosincràsia particular dels valencians.

És un poeta culte perquè conrea gairebé totes les formes mètriques possibles: l'octosíl·lab, el decasíl·lab, l'alexandrí, el vers lliure, etc.; tots els gèneres poètics coneguts: el sonet, l'elegia, l'ègloga, l'oda, l'epístola, la cançó, el poema en prosa..., i les estratègies líriques més variades, com

ara la crònica o el mural. I tot plegat confectionat a partir d'un llenguatge ric que es nodreix tant de la base culta de l'idioma com de les formes lèxiques d'extracció estrictament popular.

Aquesta és, precisament, una de les seues característiques més cridaneres: la seua filiació amb les classes baixes, amb el «poble menut» de què parlava sant Vicent Ferrer, una altra referència inexcusable que sol aparèixer en els seus versos. Sabem que era un poeta d'origen humil, nascut al si d'una família de forners. Una família d'un poble petit de l'Horta de València, com era llavors Burjassot. Un poble que conservava encara intacta la seua valencianitat, sobretot idiomàtica. Ací hi ha, de bon començament, les arrels familiars i rurals que el lligaran per sempre més al seu poble, i hi afaiçonaran un tarannà insubornable i un estil propi. L'obra d'Estellés és plena de referències al nostre àmbit geogràfic i lingüístic, com acabem de comentar referint-nos al *Mural del País Valencià*. A més a més, el llenguatge que utilitza és, com en el cas de Jaume Roig, el «de l'algèmia / e parleria / dels de Paterna, / Torrent, Soterna». Amb aquesta operació desacomplexada d'utilització de les formes dialectals més pròximes, aconseguim de dignificar un dialecte menystingut, tot elevànt-lo a categoria literària. Els seus poemes són plens de refranys, de frases fetes, de modismes valencians. Tot plegat hi configura un entramat estilístic inconfusible i, millor encara, estableix una connexió directa amb el lector. Un lector que, en valencià, a penes existia en l'època en què sorgeix el fenomen Estellés i que, mercès a aquesta manera de fer tan original i autèntica, culta i popular alhora, emergeix de sobte, amb una força extraordinària, renaix quasi del no-res, com el Fènix de les cendres, i aug-

mentarà amb els anys fins a consolidar una massa relativament gran de lectors incondicionals i d'escriptors que segueixen les seues passes, i també una bona nòmina de deixebles i d'admiradors, ja que, encara en vida, hi va assentar les bases, també, per a futurs poetes.

Estellés és el cronista d'una època, el de la postguerra i la Transició espanyola, especialment referida al context valencià. No debades era periodista... És el poeta que fa servir els seus versos *des del poble i per al poble*. Perquè ell era eminentment poble, «un entre tants», com ell mateix hi al·ludeix als seus versos. La seua obra desenvolupa quatre línies temàtiques bàsiques, segons han indicat reiteradament els crítics experts, com ara Jaume Pérez Montaner, Vicent Salvador, Josep Ballester, Ferran Carbó, entre altres. Així, hi ha la poesia civil, la poesia de la quotidianitat, la poesia existencial i la poesia experimental. Quatre línies temàtiques bàsiques que, ben sovint, s'entrecreuen i es barregen en una mateixa obra.

No era fàcil escriure en valencià en el context del franquisme... Sense poder expressar-se, sense a penes referències culturals i literàries, amb la prohibició de l'idioma, amb la precarietat i la misèria d'un règim que ho vetava tot, en permanent estat de vigilància, sempre sota sospita, a l'aguait.

UN LLEGAT AMB UN FUTUR PROMETEDOR

És el poeta valencià per excel·lència, doncs. De tots els valencians, i encara més enllà del Sénia. Un poeta que transcendeix fins i tot l'àmbit de la llengua catalana. És el més internacional i el més extrapolable dels

poetes nostres. No sé, però, fins a quin punt ho és en realitat. Vull dir, en quina mesura i fins a quan ho serà encara. En un article publicat al diari *Ara*, l'escriptor Sebastià Alzamora hi apuntava aquest mateix dubte raonable.⁶ Encara més, qüestionava que el reconeixement de l'obra del poeta de Burjassot hagués estat el que es mereixia: «Això no li ha estalviat, a Estellés, la corresponent dosi d'oblit i de gasiveria que acostumen a administrar els doctors de les lletres catalanes a les seves figures més rellevants. És relativament difícil trobar llibres d'Estellés (o les antologies de la seva obra), se'n parla poc als mitjans i gosaria dir que encara menys a les aules universitàries, i les institucions públiques se n'ocupen escadusserament (pel que fa al País Valencià que tant va estimar, no cal dir que els seus dirigents polítics no tenen ni idea de qui era)».

És difícil ponderar fins a quin punt Estellés ha estat justament reconegut i volgut. Vull pensar que al País Valencià ho ha estat des de fa dècades i que, els darrers anys fins i tot s'hi ha incrementat l'estima i l'admiració, i també els lectors, almenys entre un sector considerable de valencians. A casa nostra, són molts els acadèmics que li dediquen estudis seriosos. Se n'han fet antologies adreçades a públics diferents o organitzades en funció de temàtiques diverses. Els seus llibres són a l'abast, fàcils de trobar. S'hi organitzen periòdicament recitals i homenatges commemoratius –per bé que es troben a faltar congressos o simposis en què els estudiosos i els lectors puguen dirimir les seues tribulacions entorn de la seua obra. I, des de l'any 2010, impulsades per l'escriptor Josep Lozano, es fan arreu de la geografia valenciana les anomenades «Festes Estellés», tot emulant les que fan els escocesos dedicades al poeta Robert Burns,

uns encontres ludicofestius en què, a més de sopar, la gent recita els seus versos.

Sí que és veritat que els polítics que ens governen al País Valencià continuaran ignorant-lo, o que, a tot estirar, no passaran de l'escorça merament superficial que l'embolcalla, és a dir, de la pàtina de tòpics –quatre llufes maldestres– que sol acompanyar la figura del poeta. I que bé que es curaran de no encabir-lo dintre la tradició literària que li pertoca, com adverteix Salvador Ortells Miralles en l'article anteriorment citat. Però, almenys, és la primera vegada que és reconegut per dues institucions controlades per la dreta; si més no, oficialment: per l'AVL, en primera instància, i en segon terme, i de manera unànime, per les Corts de Madrid, inclòs el Partit Popular. I tot plegat ha fet forat en la societat valenciana.

Amb motiu de l'Any Estellés, els lectors s'han multiplicat, gràcies a l'exposició sufragada per l'Acadèmia, visitada per milers d'estudiants i també pel públic en general. Han sorgit publicacions interessants de l'autor, com ara *Animal de records (Memòries)*, publicat per Edicions Bromera, que aplega tres obres de caràcter autobiogràfic del poeta: *Quadern de Bonaire* (1985), *Tractat de les maduixes* (1985) i *La parra boja* (1987); *L'inventari clement de Gandia*, per Edicions 96, l'autèntic original amb què Estellés guanyà el premi Ausiàs March de la capital de la Safor el 1966, a cura dels poetes Josep Lluís Roig i Maria Josep Escrivà, i també en aquesta mateixa editorial, *Estellés recitable*, un recull de textos amb àudio seleccionats pel rapsode Vicent Camps. A més a més, se li han fet nombrosos actes per tot el País Valencià, no només en l'àmbit civil o públic, sinó també en l'acadèmic: universitats, instituts i col·legis s'hi han sumat a gran escala i li han dedicat sessions extraordinà-

ries, exposicions, encontres i homenatges. I les Trobades d'Escoles en València, que convoquen milers i milers de valencians, estan dedicades enguany a Vicent Andrés Estellés.

No sé fins a quin punt aquest reconeixement és extensible a la resta de països de parla catalana. O potser sí que és reconegut, Estellés, arreu. La meua petita contribució com a divulgador de la seua obra, em diu que sí. Em consta que Estellés és llegit a bastament al Principat, que s'hi ha consolidat com una referència inqüestionable i canònica. Així m'ho van transmetre a Tarragona el prop passat 11 d'abril els alumnes de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, en un màster que incloïa una sessió de tres hores dedicades al poeta. Evidentment, ja coneixien la seua obra, però volien aprofundir-hi, i recrear-s'hi.⁷

Un altre exemple, diguem-ne, casual. Ara fa uns mesos, em va arribar un comentari a un post que havia escrit al meu blog sobre Estellés. El comentari em feia saber que el club de lectura de la biblioteca de Celrà, un poblet de la comarca del Gironès, havia llegit l'antologia d'Estellés publicada per Bromera i que tenia previst de fer-ne una tertúlia el 22 de març. Malgrat això, Enric Carreter, l'informador en qüestió, també hi expressava els seus dubtes sobre la recepció d'Estellés al Principat: «I especialment interessant em resulta dedicar aquest mes a Estellés, un poeta que al Principat potser no és tan conegut com mereixia».⁸

També des de Barcelona se n'han fet ressò amb certa generositat. Per exemple, al programa «Punt de llibre», de Ràdio Barcelona-Cadena Ser, hi van dedicar un programa especial, amb motiu de la setmana de la Poesia, en què Estellés i Espriu en van ser els protagonistes.⁹

I encara un altre exemple, aquesta vegada estadístic, i potser per això més contundent, sobre la quantitat de lectors que té el nostre poeta al Principat: a la llista dels 10 llibres més llegits del darrer número de *Lletres. Revista de llibres i cultura dels Països Catalans*,¹⁰ una publicació amb seu a Barcelona, n'hi havia dos d'Estellés, en la posició setena i desena, respectivament: *69 poemes d'amor* i *7 d'Estellés*, tots dos publicats per Edicions del Bullent.

No estic en condicions de valorar fins a quin extrem Estellés és prou valorat o no a Catalunya –i menys encara a les Illes–, perquè no hi visc, però, a partir d'aquests quatre exemples esbossats, tres dels quals són personals, em fa l'efecte que com més va més gent el llegeix i el considera un autor *seu*, així com nosaltres considerem els escriptors catalans i mallorquins *nostres*. Potser pecaré d'optimisme però gosaria afirmar que fins i tot Estellés ha deixat de ser l'únic poeta valencià llegit, tot i que sí que és el més sovintejat pel lector català, i que ara n'hi ha d'altres que també són tinguts en compte pels lectors d'enllà de l'Ebre. Però aquesta és una qüestió que no ateny aquest article, per manca d'espai.

A MANERA DE CONCLUSIÓ

L'Any Estellés ha estat –és encara!– molt positiu. Constitueix un acte de desgreuge –de la dreta valenciana més civilitzada– i un ritual de reafirmació –per part de l'esquerra– envers un poeta cabdal en la història de la nostra literatura, especialment la referida al País Valencià. Tant de bo que aquestes divergències polítiques es dilueixen definitivament en un futur i tots, independentment de la ideologia de

cadascú, el puguem llegir i gaudir com es mereix; i també com ens mereixem els lectors, siguem valencians o no. D'això es tracta, al capdavant: de llegir-lo. Per a això serveixen els homenatges.

Estic d'acord amb els qui asseguren que no tot en Estellés és excelsitud o aprofitable. Va escriure molt, massa i tot, ell mateix ho va reconèixer en vida. No podia ser d'una altra forma. Necessitàvem un poeta a la manera de Balzac, com deia Fuster. Un poeta que ens fes la crònica dels anys amargs de la postguerra, com no ho foren abans els anys de la guerra; que assumís la veu del seu poble i que s'erigís en el profeta que ens guiàs a través del desert amb l'estendard del país i de la llengua com a referències. El vam produir. I la gent el va acollir amb els braços oberts i les mans esteses, unes mans que encara ens veiem buides a voltes. Ara no el produiríem. No el necessitem com el necessitàvem llavors, com a referent estètic que superava, per primera vegada en molts segles, el costumisme i l'estil jocfloralesc predominant que l'havien precedit. És en aquesta direcció que el pròleg de Fuster advertia sobre la superioritat dels versos del burjassoter, comparats amb altres autors valencians: Teodor Llorente, Miquel Duran de València, Bernat Artola, Carles Salvador..., a pesar que alguns d'ells havien arribat a fites importantíssimes dins de la lírica catalana. Res comparable a la renovació mampresa per Vicent Andrés Estellés, però.

Ara no produiríem un Estellés, perquè ja el tenim. La conjuntura ha canviat radicalment. Però llavors el necessitàvem com un puntal en què recolzar-nos, la base que ha assegurat la pervivència de les nostres lletres, si més no la continuïtat modernitzada, homologada, de la nostra lírica. Només per uns quants llibres excel·lents, Estellés és ja

un clàssic, el més universal i transcendent poeta valencià des d'Ausiàs March, com va assegurar Fuster el 1972, i com el mateix poeta va pronosticar, provocativament i irònica, en un poema:¹¹

direu de mi: retòric, propens a la mollesa,
atent a les efusions

eròtiques. parlareu de mi menyspreant
el meu brillant llatí.

direu: no ha aportat res, com no siguem
certes amenitats del catre.

però jo us assegure, solemnes fills de
mala mare, que deixaré

un senyal molt amarg i perdurable en la
nostra literatura: aquell

que clama contra l'excés del poder i
deixa

inermes la criatura, sota els turments de
l'exili.

aneu a mamar tots! ▣

1. Ramon Ferrer i Vicenç Villatoro, en una reunió celebrada a Barcelona el 17 de maig de 2012, van acordar que l'Institut Ramon Llull i l'AVL finançarien plegats alguns lectorats d'universitats a l'estranger, i estudiarien la promoció de traduccions. Segons aquest acord, el Llull s'incorporaria a la gestió dels lectorats valencians de les universitats de Cambridge (Anglaterra), Torí (Piemont) i Amiens (França). D'altra banda, van signar també un conveni de col·laboració per a organitzar el Curs d'Introducció a la Didàctica de la Llengua com a Idioma estranger, que es fa a Vinaròs i a Morella per a futurs lectors, amb la participació de la Xarxa Lluís Vives d'Universitats. Tots dos responsables van parlar, així mateix, de la possibilitat de col·laborar en la traducció d'obres literàries, especialment d'autors designats «scriptors de l'any» per l'Acadèmia, com ara Vicent Andrés Estellés.

2. Aquestes declaracions es poden llegir a la notícia: «L'Any Estellés rep el suport unànim del Congrés», publicat a *El Punt Avui*, 23/04/2013.
3. L'acte es deia: «Homenatge: Animal de records – Antologia poètica de Vicent Andrés Estellés». Hi van participar Isidre Crespo, Josep Palomero i Juli Capilla, i es va celebrar el dia 27 d'abril a la 48 Fira del Llibre de València.
4. L'exposició «Vicent Andrés Estellés. Cronista de records i esperances» es va inaugurar el 27 de novembre del 2012 al Centre del Carme de València i n'estava prevista la clausura el 17 de febrer del 2013, però, atès l'èxit que va tenir, es prorrogà fins al 19 de març. La mateixa exposició es va instal·lar a Burjassot el 27 de març d'aquest mateix any i es perllongà fins al 5 de maig. Després, es traslladà al Museu de Belles Arts de Castelló de la Plana, la inauguració de la qual tingué lloc el dia 16 de maig, i se'n va preveure la clausura el dia 14 de juny. Organitzada per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, la mostra encetava els actes de l'any dedicat al poeta en el 20è aniversari de la seua mort i anava acompanyada d'un ambiciós programa d'activitats que incloïa diversos homenatges, la publicació d'un còmic per divulgar la figura del poeta entre el públic infantil, una guia didàctica adreçada a estudiants, la publicació de l'itinerari «La València de Vicent Andrés Estellés. La mirada d'un poeta», entre altres iniciatives.
5. Salvador Ortells Miralles, «Vicent Andrés Estellés: moltes llums i algunes ombres», *El País*, Quadern 23/04/2013.
6. Sebastià Alzamora, «Estellés, cura de vida», *Ara*, 28/03/2013.
7. Enguany és la tercera vegada que assistesc al màster esmentat com a ponent d'aquesta sessió extraordinària dedicada a Vicent Andrés Estellés.
8. Podeu llegir el comentari sencer, i el post corresponent, a: <<http://blocs.mesvilaweb.cat/node/view/id/240968/#comments>>.
9. De fet, em van telefonar el 8 de maig perquè els parlàs de les antologies sobre Vicent Andrés Estellés que he fet per a Edicions Bromera i Andana Editorial. L'entrevista va durar uns 10 minuts, aproximadament.
10. *Lletres. Revista de llibres i cultura dels Països Catalans*, núm. 58 (abril-maig).
11. Poema número VII, «Llibre seté. Pòntiques», *Exili d'Ovidi*, dins de *Versos per a Jackeley. Obra completa* 7, p. 280.

Col·lecció Assaig

23. *La vida, el temps, el món: sis dies de conversa amb Joan F. Mira*
PERE ANTONI PONS
24. *Els mercats assassins. Estudis culturals, mitjans de comunicació i conformisme*
GREG PHILO I DAVID MILLER
25. *De l'èxit a la crisi. Pamflet sobre política valenciana*
MANUEL ALCARAZ
26. *Ecologia viscuda*
JAUME TERRADAS
27. *L'ofici de raonar. Societat, economia, política, valencianisme. Articles de premsa, 1997-2010*
VICENT SOLER
28. *Assumptes pendents. Set qüestions filosòfiques d'avui*
ANTONI DEFEZ
29. *Un somni europeu. Història intel·lectual de la Literatura Comparada*
ANTONI MARTÍ MONTERDE
30. *Del nord i del sud. Diari d'un professor d'economia*
JOSEP M. JORDAN
31. *Valencianisme, l'aportació positiva. Cultura i política al País Valencià (1962-2012)*
FRANCESC VIADEL
32. *Incitacions*
ÈNRIC SÒRIA
33. *A manera de tascó. Notes sobre literatura*
VICENT ALONSO
34. *La invenció de l'espai. Ciutat i viatge*
ÈNRIC BOU
35. *Mentre parlem*
ÈNRIC SÒRIA